

*Голові спеціалізованої вченої ради
Д 11.170.02
Державної установи «Інститут
економіко-правових досліджень імені В.К.
Мамутова Національної академії наук
України»
м. Київ, бульв. Тараса Шевченка, 60*

*доктору юридичних наук, професору,
чл.-кор НАН України, чл.-кор НАПрН
України, Заслуженому юристу України
Устименку В.А.*

ВІДГУК

опонента

**Гарагонича Олександра Васильовича
на дисертацію Кулика Олега Ігоровича
«Концепція господарсько-правового регулювання ринку віртуальних
активів: теорія і практика»**

**подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук
за спеціальністю 12.00.04 – господарське право;
господарсько-процесуальне право**

Актуальність обраної теми не викликає сумнівів, адже в умовах цифровізації економіки України розвиток господарсько-правового регулювання ринку віртуальних активів є одним із найважливіших викликів для держави. Віртуальні активи уже увійшли в господарський оборот, а ринок віртуальних активів уже фактично функціонує. Громадянам України надаються послуги, пов'язані з оборотом віртуальних активів, проте така діяльність здійснюється, або іноземними постачальниками послуг, або українськими суб'єктами господарювання без належної легітимації. Правове підґрунтя провадження господарської діяльності на ринку залишається нерозвиненим.

Останнім часом з'явилися ознаки того, що правове регулювання ринку віртуальних активів виходитиме на новий рівень: з метою «запуску» ринку

суб'єктами законодавчої ініціативи подаються на розгляд Верховної Ради України законопроекти, що передбачають умови та порядок набрання чинності Законом України «Про віртуальні активи», який був прийнятий ще 17 лютого 2022 року, але і досі не набрав чинності у зв'язку з відкладальною обставиною: внесення відповідних змін та доповнень до Податкового кодексу України у частині встановлення правил оподаткування операцій з віртуальними активами.

Ринок віртуальних активів майже одразу з моменту свого виникнення привернув пильну увагу науковців-правників, в тому числі й українських. Зокрема варто загадати таких правників, як О. В. Бондаренко, Т. С. Гудіма, І. Ю. Гулейков, С. О. Грицай, Б. В. Дерев'янка, Р. А. Джабраїлов, О. О. Дмитрик, А. Г. Донець, А. А. Кудь, М. П. Кучерявенко, К. Г. Некіт, А. С. Овчаренко, Є. М. Смичок, В. А. Устименко, О. С. Черних та інші. Проте, і досі не розроблено науково обґрунтовані, цілісні та актуальні концептуальні положення щодо господарсько-правового регулювання ринку віртуальних активів, що і стало *метою* представленого до захисту дисертаційного дослідження О.І. Кулика.

Відповідно до визначеної мети поставлено і вирішено такі завдання: розкрити сутність ринку віртуальних активів як економіко-правової категорії, виявити його види та конкретизувати функції; надати характеристику віртуальним активам як об'єктам ринку; узагальнити законодавчу основу регулювання ринку віртуальних активів, охарактеризувати етапи її становлення та обґрунтувати напрями її удосконалення; дослідити можливість віднесення *lex cryptographica* до джерел права; конкретизувати систему органів державної влади, що регулюють відносини на ринку віртуальних активів; уточнити поняття та конкретизувати форми саморегулювання ринку віртуальних активів; проаналізувати правове підґрунтя впливу Європейського Союзу на ринок віртуальних активів; дослідити досвід зарубіжних країн з регулювання ринку віртуальних активів; надати загальну характеристику учасників ринку віртуальних активів; розкрити сутність господарської правосуб'єктності постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів; конкретизувати поняття й виявити умови легітимації постачальників послуг,

пов'язаних з оборотом віртуальних активів; визначити особливості банкрутства постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів; обґрунтувати місце децентралізованої автономної організації серед учасників ринку віртуальних активів; конкретизувати поняття інфраструктури ринку віртуальних активів та посередництва на ринку; уточнити правовий режим емісії віртуальних активів (первинний ринок); розкрити особливості правового режиму операцій з віртуальними активами на вторинному ринку.

Обрані автором методи дослідження дозволили вирішити поставлені завдання на належному рівні. Так, застосування діалектичного методу дозволило розкрити ринок віртуальних активів як складне економіко-правове явище, його динаміку і зв'язок з іншими правовими явищами (підрозділи 1.1, 1.3.1, 1.3.2, 3.2). Виокремлення і дослідження видів як віртуальних активів, так і ринку віртуальних активів, аналіз його учасників, дослідження господарсько-правових засобів його державного регулювання здійснено з використанням системно-структурного методу, методу аналізу й синтезу (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 3.2). Синергетичний метод дозволив дослідити проблеми джерел регулювання ринку віртуальних активів та розглянути *lex cryptographica* крізь призму джерел права (підрозділ 1.3.2). За допомогою методів спостереження і порівняння проведено аналіз стану ринку віртуальних активів та його законодавчого регулювання (підрозділи 1.1, 1.3.1, 2.1, 2.2). Формально-юридичний метод, методи індукції і дедукції використано для опрацювання питань захисту прав та законних інтересів учасників ринку віртуальних активів (підрозділ 2.2). Формально-логічний метод використано для дослідження поняття ринку віртуальних активів, опрацювання іншого понятійного апарату, аналізу нормативно-правових актів (підрозділи 1.1, 1.2, 3.2.1, 3.2.2, 3.4). Герменевтичний метод використовувався при тлумаченні норм права щодо особливостей правового статусу постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, правових режимів емісії та інших операцій з віртуальними активами, державного регулювання ринку (підрозділи 3.2.1, 3.2.2, 3.2.3, 4.1, 4.2). Логіко-юридичний метод застосовувався для розробки та обґрунтування напрямів удосконалення законодавства, що регулює ринок

віртуальних активів (підрозділи 1.3.1, 2.1, 2.2, 3.2, 4.1, 4.2). Застосування аксіоматичного методу дозволило сприймати положення теорії права, економічної теорії без додаткового доведення. Порівняльно-правовий метод застосовано для виявлення та аналізу підходів до регулювання ринку віртуальних активів на рівні Європейського Союзу, в офшорних зонах та в інших різних зарубіжних країнах, зокрема у Швейцарії, Німеччині, Канаді, США (підрозділи 2.1., 2.3.1, 2.3.2, 3.1.). Історико-правовий метод застосовано при аналізі етапів становлення законодавчої основи ринку віртуальних активів (підрозділ 1.3.1).

Необхідно також підкреслити і те, що дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України» НАН України в межах тем: «Утвердження ідеології соціальної справедливості в суспільстві на засадах правового регулювання економіки» (ДР № 0122U001715), Трансформація національної правової парадигми в контексті інтеграції у європейський економічний та політико-правовий простір (ДР № 0125U000801).

Наукова новизна здобутих результатів полягає в тому, що уперше в національній доктрині господарського права розроблено концептуальні положення, які спрямовані на розв'язання важливої теоретичної та практичної проблеми господарсько-правового регулювання ринку віртуальних активів, на основі чого обґрунтовано нові концептуальні положення і пропозиції з його удосконалення.

Новизна роботи конкретизується у найважливіших науково-теоретичних положеннях, що виносяться на захист, серед яких варто відзначити такі:

– обґрунтовано концептуальні засади формування інституціональної моделі ринку віртуальних активів як цифрової системи правовідносин, що охоплює емісію та оборот віртуальних активів, функціонує на засадах структурної подільності, багаторівневого регулювання (публічного, саморегуляторного та протокольно-автоматизованого) і передбачає участь суб'єктів, взаємодія яких

здійснюється через алгоритмічно реалізовані правові механізми відповідно до *lex cryptographica* (с. 63-64);

– обґрунтовано класифікацію спеціальних функцій ринку віртуальних активів, що забезпечує відтворення економічних відносин у цифровому середовищі. На відміну від класичних фінансових систем, первинному та вторинному ринку віртуальних активів властиві такі спеціальні функції: функція валідованої емісії (через протоколи смарт-контрактів або блокчейн-платформи без єдиного емітента), функція цифрового обороту (на децентралізованих та централізованих цифрових платформах обміну), функція верифікованого зберігання (через некастодіальні гаманці), а також функція інтероперабельності (забезпечення техніко-правової сумісності активів між різними мережами та юрисдикціями) (с. 71-72);

– запропоновано визначення господарської правосуб'єктності постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, як здатності вступати в правовідносини з приводу емісії, обороту, зберігання та забезпечення інтероперабельності в умовах часткової децентралізації та цифрової взаємодії. Обґрунтовано, що така правосуб'єктність має комплексний міждисциплінарний характер, поєднуючи елементи господарської, фінансової та інформаційної діяльності, і потребує встановлення окремого правового режиму, що не зводиться до класичної моделі суб'єктів господарювання. Із цією метою вперше застосовано функціональний критерій ідентифікації таких суб'єктів, узгоджений із підходами права ЄС (регламент MiCA) та рекомендаціями FATF, але адаптований до умов правового регулювання в Україні (с. 282);

– обґрунтовано, що легітимація постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, відбувається шляхом послідовного виконання юридично значущих дій, характерних для сфери господарської діяльності з обороту віртуальних активів, що забезпечують набуття господарської правосуб'єктності, зокрема через спеціальну реєстрацію, ліцензування (у випадках, передбачених законом) та підтвердження відповідності встановленим критеріям (с. 287);

– обґрунтовано господарсько-правові засади спеціального правового режиму банкрутства постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, який передбачає: надання права розпоряднику майна, керуючому санацією або ліквідатору здійснювати відповідну діяльність за наявності дозволу; обов'язкове залучення регулятора ринку віртуальних активів до участі в процедурі банкрутства; закріплення положення, що віртуальні активи, які належать клієнтам та перебувають у володінні, користуванні або розпорядженні постачальника послуг, не включаються до складу ліквідаційної маси; установлення пропорційності повернення клієнтам віртуальних активів у разі, якщо їх обсяг недостатній для повного задоволення вимог усіх клієнтів; передбачення можливості продажу віртуальних активів ліквідатором виключно через іншого постачальника послуг на підставі відповідного договору; унормування обов'язку повернення віртуальних активів клієнтам з моменту відкриття процедури санації або ліквідації, якщо клієнт не висловив згоду передати активи іншому постачальнику; встановлення обов'язку розпорядника майна впродовж десяти днів з дня призначення оприлюднити на вебсайті постачальника послуг повідомлення про відкриття провадження у справі про банкрутство та поінформувати відповідного регулятора (с. 310; 312; 314; 316; 318-319);

– обґрунтовано доцільність унормування статусу децентралізованої автономної організації як організації, втіленої в комп'ютерному коді, що функціонує без централізованого контролю або втручання третьої сторони на основі смарт-контрактів, та яка не є фізичною чи юридичною особою, проте є нетиповим суб'єктом господарювання і учасником ринку віртуальних активів, провадить діяльність як постачальник послуг та може бути зареєстрованою шляхом внесення до спеціального реєстру, що ведеться регулятором ринку віртуальних активів в Україні, що, зокрема, уможливить накладення на неї санкцій та забезпечення підконтрольності в публічно-правовому аспекті (с. 333-334, 338-340).

Дисертант доходить також низки інших висновків, які характеризуються науковою новизною та великою практичною значущістю.

Вдалим є авторське визначення ринку віртуальних активів як системи господарських правовідносин, що охоплює емісію (первинний ринок) та оборот (вторинний ринок) віртуальних активів у цифровому середовищі з використанням публічно-правових, саморегуляторних та протокольно-автоматизованих механізмів управління, включаючи алгоритмічно реалізовані правові зв'язки на основі *lex cryptographica* (с. 64).

Слід погодитись підходом автора до розмежування понять «цифровий актив», «віртуальний актив» та «криптоактив» шляхом уточнення, що термін «цифровий актив» охоплює ширше коло явищ, ніж віртуальні та криптоактиви; ключовою ознакою віртуальних активів є їх належність до цифрових речей, здатність бути об'єктом цивільних прав та мати вартість, а криптоактивами цифрові або віртуальні активи стають лише за умови використання криптографічних засобів захисту, зокрема технології розподіленого реєстру (блокчейну) (с. 79-82).

Науковий інтерес представляє пропозиція автора щодо класифікації віртуальних активів шляхом уточнення двох базових критеріїв: 1) за забезпеченістю (із розподілом забезпечених активів на токени електронних грошей та токени, прив'язані до активів), що дозволяє деталізувати вже закріплену у законодавстві типологію; 2) за способом використання криптографії, що дає змогу відмежувати криптоактиви як техніко-правову категорію від віртуальних активів у замкнених (некриптографічних) цифрових системах, які можуть існувати без шифрування, але наділені ідентифікаційними ознаками (с. 99-100).

Цінним для науки господарського права є висновок автора щодо визначення *lex cryptographica*, який являє собою сукупність правил поведінки, встановлених і забезпечених програмними обмеженнями коду, шляхом обґрунтування, що *lex cryptographica* може виконувати роль допоміжного інструмента правового регулювання у сфері віртуальних активів, виконуючи превентивну функцію –

обмежувати потенційно неправомірні дії на рівні коду, забезпечуючи технологічну дисципліну та правомірну поведінку суб'єктів ринку (с. 139-140).

Важливе значення має також пропозиція щодо застосування альтернативних способів вирішення спорів на ринку віртуальних активів шляхом обґрунтування умов ефективного використання міжнародного комерційного або третейського арбітражу за наявності арбітражної угоди. Зазначено, що хоча чинне законодавство формально не виключає такої можливості, її реалізація вимагає нормативного доопрацювання та адаптації арбітражних регламентів до цифрової специфіки відповідних правовідносин (с. 180-182).

На позитивну оцінку заслуговує також розвиток автором положень щодо принципу зворотного запиту (reverse solicitation) на ринку віртуальних активів, шляхом обґрунтування доцільності його імплементації на національному рівні, що дозволяє іноземним постачальникам надавати послуги на запит українських клієнтів, без необхідності ліцензування, за умови, що ініціатива виходить від самого користувача, – відповідно до підходів ЄС (с. 302-303).

Варто підтримати авторське уявлення про виконання посередницьких функцій на ринку віртуальних активів шляхом уточнення, що постачальники послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, виконують функціонально спеціалізоване посередництво (наприклад, зберігання ключів віртуальних активів, проведення обміну віртуальних активів тощо). Водночас автор логічно стверджує, що елементи інфраструктури ринку, які виконують функції відмінні від безпосередніх операцій з віртуальними активами, але надають послуги іншим учасникам ринку в їхніх інтересах, за їх рахунок, з метою отримання прибутку (наприклад, надають консультаційні, інформаційні, рекламні, кредитно-банківські, аудиторські, нотаріальні, біржові та інші послуги учасникам ринку) забезпечують універсальне посередництво (с. 351-353);

У контексті триваючого законодавчого врегулювання ринку важливим є напрацювання автора щодо генези законодавчого забезпечення ринку віртуальних активів в Україні шляхом виокремлення двох історичних етапів становлення відповідного регулювання: початкового (2014 – 2022 рр.), що характеризується

поодинокими спробами законодавчого врегулювання та появою перших офіційних підходів, та етапу з 2022 року, який пов'язаний із запуском системних регуляторних ініціатив, зокрема у контексті поступової імплементації *acquis* ЄС (с. 115; 119).

Доцільно підтримати також поняття розвиток автором наукових положень щодо поняття емісії (с. 366) та правового режиму емісії віртуальних активів (с. 368).

Необхідно зазначити, що основоположні концепції, сформульовані автором у першому розділі дисертаційного дослідження (визначення ринку віртуальних крізь призму інституціональної моделі; *Lex cryptographica* тощо), отримали наскрізний розвиток у наступних розділах роботи і мають практичне обґрунтування. Це вирізняє роботу як цілісне оригінальне дослідження, структурні частини якого об'єднані єдиним підходом. Підсумком такого дослідження стало формування цілісної концепції господарсько-правового регулювання ринку віртуальних активів.

Обґрунтованість і достовірність результатів дослідження. Усі сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції і рекомендації обґрунтовані дисертантом на основі власних досліджень, підтверджуються проведенням аналізом відповідного законодавства України, джерел спеціальної літератури як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, матеріалами судової практики (усього 864 найменувань).

Теоретичні положення, висновки, пропозиції і рекомендації, що містяться в дисертації, з достатньою повнотою викладено у 39 публікаціях, а саме: опубліковано 25 наукових статей, з яких 21 стаття – у наукових виданнях, включених до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України, 3 наукові публікації – у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus, 1 стаття у періодичному виданні, включеному до категорії «А» Переліку наукових фахових видань України, 12 тез доповідей на науково-практичних конференціях та 2 праці, які додатково відображають наукові результати дисертації (стаття та методичні рекомендації).

Загальний обсяг публікацій – 19,36 д.а., з яких особисто автору належить – 15,47 д.а.

Основні висновки дисертаційного дослідження було обговорено на науково-практичних конференціях, а саме: Науково-практичній конференції «Права людини і громадянина в умовах воєнного стану» (м. Харків, 2024); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Осінні юридичні читання – 2024» (м. Вінниця, 2024); Науково-практичній конференції «Правове забезпечення відновлення інноваційного розвитку економіки в повоєнній Україні» (м. Харків, 2024); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Слобожанські наукові читання: соціально-економічні та гуманітарно-правові виміри» (м. Харків, 2024); Міжнародній науковій конференції «Advances in law: the view of domestic and foreign scholars» (м. Рига, 2024); II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Конституція України: стан, перспективи та механізми реалізації» (м. Київ, 2024); П'ятих наукових читаннях пам'яті академіка В.К. Мамутова (м. Київ, 2024); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Еколого-правові детермінанти соціально-економічного розвитку держави: виклики воєнного часу та перспективи повоєнного відновлення» (м. Київ, 2024); Третіх наукових читаннях пам'яті професора Пронської Грацієлли Василівни (м. Київ, 2024); Міжнародній науковій конференції «World economy and civilizational progress amidst polystructural changes: economic-technological, resource, political-legal, security-social factors» (м. Ужгород, 2024); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Весняні юридичні читання – 2024» (м. Вінниця, 2024); Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток України в умовах мілітарного впливу: соціально-правові, економічні та екологічні аспекти» (м. Київ, 2024).

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що викладені в роботі положення можуть скласти підґрунтя для формування цілісного уявлення про ринок віртуальних активів як об'єкт господарсько-правового регулювання й можуть скласти підґрунтя для подальших наукових розробок. Висновки, пропозиції і рекомендації можуть бути використані

у науково-дослідній та навчальній сферах, законотворчому процесі та у сфері правозастосування.

Положення дисертації використовуються у навчальному процесі при викладанні окремих тем навчальних дисциплін «Господарське право», «Сучасні проблеми господарського права та процесу» у Київському університеті права Національної академії наук України (довідка від 10.06.2025 № 146/15; додаток Б).

Результати дисертаційного дослідження отримали практичне впровадження у діяльності постачальника послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів «Clear White Technologies Limited» («WhiteBit») (довідка від 04.06.2025; додаток В) та використовуються в адвокатській практиці (довідка від 10.06.2025 № ВІХ-25-1; додаток Г).

Зауваження до змісту дисертації.

Окремі висновки, сформульовані в роботі Кулика О.І., мають дискусійний характер, а деякі положення дисертації потребують певного уточнення і конкретизації. Зауваження до змісту положень, викладених у дисертації, можуть бути зведені до такого.

1. Автором приділену значну увагу іноземному досвіду господарсько-правового регулювання ринку віртуальних активів. Зокрема, автором обґрунтовано, що спільними особливостями правового регулювання ринку віртуальних активів в офшорних зонах (на прикладі Бермудських островів, Гібралтару та Мальти) є наявність спеціальних тематичних законів, якими врегульовані відносини у цій сфері, участь зацікавлених осіб у правотворчій діяльності та превалювання монорегуляторної моделі державного регулювання ринку з чітким визначенням меж дискреційних повноважень регулятора.

В ході аналізу особливостей правового регулювання ринку віртуальних активів в офшорних зонах (на прикладі Бермудських островів, Гібралтару та Мальти) пропонує впровадити надання повноважень регулятору на офіційне тлумачення відповідного законодавства – за моделлю, запозиченою з досвіду офшорних юрисдикцій (Мальти) (с. 219-220).

Разом з тим видається, що в умовах нестабільної правової основи, а також відсутності визначеного регулятора ринку віртуальних активів, наділяти його повноваженнями щодо тлумачення законодавства може бути не найбільш правильною позицією.

Інша проаналізована автором юрисдикція – Швейцарія має подібну ситуацію, за якої місцевий регулятор FINMA у практично ручному режимі керує галуззю, надаючи роз'яснення учасникам, проте в межах розробки цілісної концепції господарсько-правового регулювання ринку видається доречнішим говорити про чіткість норм профільного закону, а не про наділення регулятора дискреційними повноваженнями щодо його тлумачення.

2. Дисертант однією з найважливіших функцій регулятора на ринку віртуальних активів називає контроль. Автор обґрунтовує необхідність контролю за ринком віртуальних активів шляхом обґрунтування необхідності його здійснення з дотриманням принципів пропорційності, недискримінаційності та правової визначеності, що передбачає збереження презумпції добросовісності учасників ринку як загального правила взаємодії між суб'єктами та регулятором (с. 160).

Разом з тим, у порядку дискусії цікаво було б почути думку дослідника про можливі правові форми трансформації державного контролю у механізми функціонування саморегулювних організацій, яким такі повноваження можуть бути делеговані державою.

3. У дисертації автор розвинув наукові положення про наближення законодавства України до права ЄС з урахуванням особливостей нормативної основи функціонування ринку віртуальних активів (насамперед, MiCA), а також інституційної та регуляторної спроможності суб'єктів регулювання ринку віртуальних активів (Європейського управління з цінних паперів та ринків (ESMA), Європейської банківської організації (EBA) та Європейського центрального банку (ECB) (с. 207).

Водночас у частині 2.3.1 підрозділу 2.3 «Правове підґрунтя впливу Європейського Союзу на ринок віртуальних активів» автором розкрито правове

підґрунтя регулювання криптоактивів у ЄС, сформоване на основі Регламенту 2023/1114 (MiCA), MiFID II, DAC8, 5AMLD, PSD2, EMD2 та ін. й визначено роль ключових регуляторів – ESMA, EBA та ECB. Тобто, автором проаналізовано профільне законодавство ЄС та регуляторні повноваження низки інституцій ЄС. Для посилення пропозицій щодо наближення законодавства України до права ЄС варто було б запропонувати конкретні кроки для України щодо такого наближення (адаптації).

4. Безумовним надбанням дисертації є розвиток положень щодо напрямів удосконалення законодавства у сфері регулювання ринку віртуальних активів шляхом їх конкретизації та узагальнення, зокрема в частині: а) запровадження правового механізму використання віртуальних активів в якості засобу платежу; б) розробки спеціального порядку залучення таких активів в якості інвестицій у повоєнне відновлення економіки України; в) встановлення правових засад державного контролю за цільовим використанням інвестицій, вкладених у віртуальні активи.

Втім необхідними видаються заходи, спрямовані на конкретне впровадження цих ініціатив. Тому видається, що розроблення дисертантом проекту закону про внесення змін і доповнень до чинного законодавства України з консолідацією у ньому всіх пропозицій, спрямованих на удосконалення законодавства у сфері регулювання ринку віртуальних активів посилило б сформульовані наукові пропозиції.

Загальний висновок по дисертації. Висловлені зауваження до дисертації є дискусійними, обумовлені складністю наукового дослідження з обраної теми і ніякою мірою не знижують загальної позитивної оцінки дисертації.

Дисертація логічно побудована, а її положення викладені чіткою та грамотною мовою. Зміст дисертації свідчить про вільне володіння автором предметом дослідження, високий професійний рівень та практичний досвід. Викладені в дисертації рекомендації щодо удосконалення чинного законодавства України є теоретично обґрунтованими та аргументованими.

У дисертації автор структурує й описує відносини на ринку віртуальних активів в категоріях і поняттях господарсько-правової доктрини, що без сумніву є позитивним для науки господарського права, оскільки вдало демонструє можливості її понятійно-категоріального апарату.

Дисертація Кулика О.І. є завершеною науковою працею, що виконана на високому науково-теоретичному рівні. Робота містить обґрунтовані наукові та практичні результати в галузі науки господарського права, спрямовані на нове розв'язання наукової проблеми, що полягає в розробленні науково обґрунтованої концепції господарсько-правового регулювання ринку віртуальних активів.

Оформлення дисертації та її реферату повністю відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України. Публікації в достатній кількості опубліковано у виданнях, визначених для оприлюднення положень дисертацій.

Наукові результати, за якими здобувач захистив кандидатську дисертацію, не виносяться на захист докторської дисертації.

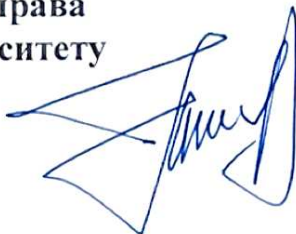
Дисертація Кулика Олега Ігоровича на тему «Концепція господарсько-правового регулювання ринку віртуальних активів: теорія і практика» відповідає вимогам, встановленим зокрема Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261, Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 № 1197, а також паспорту спеціальності 12.00.04 – господарське право, господарсько-процесуальне право.

Викладене вище дозволяє дійти висновку, що за своїм змістом і науковою новизною дисертація «Концепція господарсько-правового регулювання ринку віртуальних активів: теорія і практика» є самостійною, завершеною науковою працею, в якій автором розроблено науково обґрунтовані, цілісні та актуальні концептуальні положення щодо господарсько-правового регулювання ринку віртуальних активів, а її автор – Кулик Олег Ігорович заслуговує на присудження

наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.04 – господарське право, господарсько-процесуальне право.

Опонент:

доцент кафедри економічного права та
економічного судочинства,
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, доцент

О.В. Гарагонич

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР НАЧ
КАРАУЛЬНА Н.В.
04.09.2025Р

